

Recenzje

Kamil Wrotkowski

Kamil Janicki, *Epoka hipokryzji. Seks i erotyka w przedwojennej Polsce*, Kraków 2015

Książka Kamila Janickiego *Epoka hipokryzji. Seks i erotyka w przedwojennej Polsce* wydana przez Ciekawostki Historyczne omawia problematykę życia seksualnego i poglądów na ten temat w Polsce pierwszej połowy XX w. Autor jest założycielem i redaktorem naczelnym portalu internetowego CiekawostkiHistoryczne.pl, na którym publikował wiele artykułów popularyzatorskich.

Książka składa się z siedmiu rozdziałów oraz obszernego prologu, który także można uznać za rozdział. Każdy rozdział jest podzielony na podrozdziały i porusza inne zagadnienia: m.in. podwójnej moralności wobec seksualności kobiet i mężczyzn, antykoncepcji, wieku inicjacji seksualnej, stosunku do osób homoseksualnych. Dodatkowo publikacja zawiera aneks z sennikiem erotycznym z lat 30. XX w., a na końcu przypisy i obszerną bibliografię. W tej konstrukcji wydania od razu można wskazać jako wadę umieszczenie przypisów na końcu książki, a nie u dołu każdej strony, czy chociażby po każdym rozdziale. Dziwić może nota autora na końcu, której charakter klasyfikowałby ją jako wstęp. Autor wyjaśnia w niej bowiem cel pracy.

Na rynku są dostępne książki historyczne poruszające tematykę okołoseksualną, które w lekturze rażą skupianiem się wyłącznie na sensacji i jak najbarwniejszym, bezkrytycznym ich przekazaniu (np. *Historia burdeli*¹ opublikowana w Polsce przez znane wydawnictwo historyczne Bellona). Mając na uwadze kontrowersyjny temat i nastawienie wydawnictwa na sensację, łatwo o podejrliwość także wobec *Epoki hipokryzji*. Brak recenzji naukowej umacnia te wątpliwości, ale lektura książki szybko je rozwiewa. Autor nie stroni od odniesień do sytuacji dzisiejszej, jednak w sposób wyważony. Na przykład przy okazji przedstawiania danych o opóźnieniu wieku inicjacji seksualnej wśród przedwojennej młodzieży autor nadmienia, że opóźnienie tego wieku do podobnego jak obecnie, a budzącego dziś zaniepokojenie, wtedy uspakajało ekspertów².

Wadą pracy jest brak sprecyzowania cezury czasowej. Nie ulega wątpliwości końcowa cezura – 1939 r. – tak bowiem wynika już z samego tytułu, ale także w treści pracy opis nie wybiega dalej (poza wspomnianymi odniesieniami do współczesności). Brakuje jed-

¹ M.G. Massagué, *Historia burdeli. Dzieje domów rozkoszy od starożytności do czasów współczesnych*, tłum. K. Jaszecka, Warszawa 2012.

² K. Janicki, *Epoka hipokryzji. Seks i erotyka w przedwojennej Polsce*, Kraków 2015, s. 60.

nak jasnej daty początkowej. Dominuje opis okresu międzywojennego, ale dużo miejsca autor poświęcił też epoce wcześniejszej, włącznie z końcem XIX w. Jest zrozumiałe sięganie wywodem wstecz, jednak w przypadku omawianej książki trudno oddzielić właściwą część pracy od wprowadzającej.

Zaletą publikacji jest bogactwo cytatów zaczerpniętych z epoki. Pochodzą one z różnych tytułów prasowych, a także pamiętników czy prac medycznych. Jeśli chodzi o cytaty prasowe, dominują dwa tytuły – „Amorek” i „Nowy Dekameron” – co jest poniekąd zrozumiałe, gdyż te czasopisma swoim profilem tematycznym dotyczyły właśnie omawianego obszaru ludzkiej obyczajowości. Oba tytuły ukazywały się tylko w 1924 i 1925 r.³ W związku z tym, że książka Janickiego obejmuje znacznie dłuższy okres, to wątpliwa i przesadzona wydaje się wartość cytatów z tych czasopism jako reprezentatywnych dla poglądów całej omawianej epoki. Jak pokazuje bibliografia, autor skorzystał z 43 tytułów czasopism, można więc zakładać, że źródłem dysproporcji był brak odpowiednich tekstów w innych pismach, a nie zaniedbanie autora.

Przedstawienie przez Janickiego omawianych zagadnień wydaje się rzetelne i wyczerpujące. Autor prezentuje różnorodne poglądy z epoki, bez nadmiernego akcentowania własnych przekonań. Do wyjątkowych należą sytuacje, w których krytykuje on przedstawiane poglądy bądź drwi z nich, kiedy są oparte na rzekomej wiedzy naukowej, dziś całkowicie nieaktualnej (np. masturbacja mająca prowadzić do ślepoty oraz ogólnego wyniszczenia organizmu). W innych sytuacjach opinie autora, pomimo że widoczne, wydają się nie wpływać na rzetelność prezentowanego wątku. Zaufanie do *Epoki hipokryzji* buduje także sposób podawania przez autora danych statystycznych, wraz z przytoczeniem informacji o liczbie uczestników ankiety, jak i innych szczegółów badania.

O rzetelności autora świadczy też weryfikowanie przez niego sensacji już funkcjonujących m.in. w internecie. Interesującym przykładem jest sprawa genezy wibratora. W internecie, także na Wikipedii, można przeczytać, że pierwsze wibratory powstały w XIX w. w celu leczenia kobiet zистерии. Cytując Wikipedię: „skuteczną terapią było doprowadzenie pacjentki do orgazmu przez lekarza podczas wizyty”⁴. Wibrator miał więc wyręczyć lekarzy w tej „terapii”. Koncepcję tę stworzyła i spopularyzowała amerykańska autorka Rachel P. Maines, która przekonywała, że powstające wtedy masażery miały służyć właśnie jako gadżety erotyczne. Janicki przytoczył jednak dość szczerą wypowiedź tej autorki dla serwisu internetowego BigThink. Stwierdziła w niej, że: „To, co napisałam, niesamowicie spodobało się ludziom, ale to jest tylko hipoteza, nic więcej. [...] W końcu ktoś nad tym przysiądzie i stwierdzi: »Ok, może jednak na te dane trzeba spojrzeć inaczej«. Ale w międzyczasie po prostu mam frajdę z tego, że zwróciłam na siebie tyle uwagi”⁵. Dodatkowo autor *Epoki hipokryzji* nabył jeden z zachowanych masażerów z lat 20.

³ „Amorek” był wydawany tylko w 1924 r., ukazało się najwyżej kilkanaście numerów; „Nowy Dekameron” wychodził dłużej: od lata 1924 r. do wiosny 1925 r., ukazało się 31 numerów: K. Janicki, *Epoka hipokryzji...*, s. 241–242.

⁴ Hasło: *wibrator* (erotyka) [w:] Wikipedia, [https://pl.wikipedia.org/wiki/Wibrator_\(erotyka\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Wibrator_(erotyka)) [dostęp: 9.07.2016].

⁵ K. Janicki, *Epoka hipokryzji...*, s. 153; adres do oryginalnego wywiadu: *The Study That Set the World Abuzz* [w:] BigThink.com, <http://bigthink.com/videos/the-study-that-set-the-world-abuzz>.

ubiegłego wieku, zweryfikował zachowane instrukcje, a także archiwalne reklamy tych urzędzeń w polskiej prasie. Z jego ustaleń wynika, że służyły one masażom np. karku, a nie leczeniu kobiet z histerii. Janicki słusznie stwierdził przy tym, że lekarze stosujący terapię orgazmem jako lek na kobiecą histerię zapewne też istnieli, ale byli zwykłymi szarlatanami. Omówiony fragment książki świadczy o rzetelności autora, jak i rezygnacji z pogoni za tanią sensacją.

Podsumowując, książka Janickiego *Epoka hipokryzji. Seks i erotyka w przedwojennej Polsce* jest pozycją rzetelną, prezentującą kompleksowo kontrowersyjne zagadnienia, bez skupiania się na samej sensacji. Należy też dodać, że napisano ją w dobrym stylu i jest przyjemna w lekturze. Wzbogacono ją także o różnorodne ilustracje: fotografie, rysunki, reklamy z epoki.